

АНОТАЦІЯ

Яшкіна Д. Д. Стиль життя «соло» в умовах (пост)сучасності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 054 – соціологія. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, 2023.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню стилю життя «соло», який набуває популярності в багатьох розвинутих країнах світу. Зокрема, робота присвячена вивченню генези зазначеного стилю життя, соціокультурних та регіональних особливостей реалізації, а також стилю життя «соло» в українському суспільстві. Актуальність зазначеної теми випливає з того, що кількість індивідів, які обирають життя наодинці, почала своє активне зростання упродовж останніх 20-ти років, що є сигналом суспільних перетворень та змін, проте це явище залишається малодослідженим у соціології. В роботі акцентується увага не на особах літнього віку, які проживають наодинці через втрату партнера (саме цій категорії присвячена більшість праць), а на молодших вікових категоріях, для яких життя наодинці є обраним стилем життя.

Проблема полягає в тому, що з одного боку, попри наявність окремих праць щодо «життя соло» у різних напрямках досліджень, вони не концептуалізують це явище та не розглядають його як окремий стиль життя. У вітчизняній соціологічній науці дослідження зазначеного феномену фактично відсутні, проте це не свідчить про відсутність носіїв зазначеного стилю життя в Україні. Зростання популярності стилю життя «соло» може призводити до певних наслідків у різних сферах життєдіяльності (від демографічної ситуації до ринку праці) – з одного боку. З іншого боку, носії стилю життя «соло» в силу того, що у суспільному уявленні вони часто протиставляються усталеним уявленням про сім'ю, можуть бути стигматизовані та, в окремих випадках, дискриміновані.

В рамках даної роботи було проаналізовано та впорядковано теоретико-методологічні доробки, що присвячені теорії індивідуалізації. Саме процеси

індивідуалізації стають ключовими для появи нового стилю життя – стилю життя «соло». В рамках першого розділу було розглянуто сучасну теорію індивідуалізації та її зв'язок із формуванням нових стилів життя. Відповідно, розглянуто стилезиттєвий підхід до вивчення соціальної реальності, що слугувало базисом для дослідження життя «соло» як стилю життя. Досліджено фактори формування стилю життя «соло», а саме: цифрові технології, зміна уявлень про сім'ю, ринкова економіка та капіталістичний устрій життя, зменшення можливостей для приватності, посилення ролі економіки події економіки події, міграція, людські катастрофи. Задля уникнення термінологічної плутанини в першому розділі також проведено аналіз та структурування суміжних термінів, що використовуються в соціальних науках для позначення окремих елементів стилю життя «соло» або явищ, які асоціюються із життям «соло», але фактично можуть бути не притаманними його носіям (соціальна ізоляція, самотність). Таким чином, після проведення аналізу, впорядкування та розмежування була проведена концептуалізація та визначення стилю життя «соло».

Другий розділ дисертації присвячений розгляду соціокультурного контексту стилю життя «соло». Базуючись на світовій мапі цінностей та теорії постматеріалізму Роналда Інглхарта, досліджена відповідність розповсюдження поодиноких домогосподарств (як базової характеристики стилю життя «соло») ціннісним орієнтаціям, притаманним різним країнам. Після чого в рамках розділу проведено огляд літератури, який дозволив визначити напрями досліджень та методології дослідження життя «соло». Оскільки в різних країнах та регіонах дослідники розглядають таку практику проживання наодинці у різних термінах та підкреслюють різні особливості такого проживання, було розглянуто кейси країн та регіонів, де життя «соло» вважається найбільш розповсюдженим: країни Європи та три країни Азії. Стиль життя «соло» різниться як в залежності від історії країни та/або регіону, так і у способах його реалізації (так, наприклад, створення романтичних стосунків більш радикально заперечується в Кореї, ніж у європейських

країнах). Проте економічний фактор є базовим і впливає на вибір життя без сім'ї в різних соціокультурних середовищах – від економічної спроможності жити «соло» до економічної нездатності утримувати сім'ю. Проведений аналіз демонструє приклади, яким чином формується стиль життя «соло» в залежності від різних факторів формування, так, розглянуто приклад із війнами та неуспішними соціальними політиками держав.

Спираючись на результати, отримані в попередніх розділах, третій розділ представляє собою дослідження стилю життя «соло» в Україні. Попередній аналіз вітчизняної літератури продемонстрував, що життя «соло» з'являється як предмет досліджень переважно в психології, а соціологічна наука не має даних про таку категорію населення. Отже, першим етапом дослідження зазначеного стилю життя було пілотне опитування, що розглядало загальні суспільні уявлення про стиль життя «соло» та суспільне ставлення до його носіїв. Наступним етапом було проведення якісного дослідження самих носіїв стилю життя «соло» з використанням методу напівструктурованого інтерв'ю. Метою даного етапу було визначення характеристик та особливостей стилю життя «соло» в сучасній Україні, в тому числі під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації. В рамках дослідження окремо були досліджені носії стилю життя «соло», які вимушені були покинути Україну.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою у вітчизняній соціологічній науці науковою працею, яка здійснює теоретичне узагальнення підходів до вивчення життя «соло» та розв'язує важливе наукове завдання – досліджує стиль життя «соло» в Україні. Новизна наукових результатів конкретизується в таких положеннях:

у перше:

- комплексно проаналізовано концепт життя «соло»: проаналізовано використання концепту різними соціально-гуманітарними дисциплінами (психологія, юриспруденція, демографія, статистика,

економіка). Проведено розмежування таких суміжних понять, як самотність, ізолюваність, поодинокі домогосподарства, одинаки;

- за результатами зазначеного аналізу *вперше структуровано, систематизовано та схематизовано* знання щодо життя соло та *визначено* життя «соло» як стиль життя;

- на основі систематизованих знань про стиль життя «соло» та вивчених теоретичних наробок теорії індивідуалізації та стилжиттєвого підходу до вивчення соціальної реальності було *вперше концептуалізовано та операціоналізовано* стиль життя «соло», що надало змогу *вперше виявити* ставлення до означеного стилю життя та уявлення українського суспільства про стиль життя «соло»; *окреслити* розповсюдженість стилю життя «соло» в українському суспільстві; *дослідити* особливості стилю життя соло в Україні.

удосконалено:

- соціологічне розуміння сучасної суспільної тенденції до відкладання створення сім'ї молоддю та збільшення кількості поодиноких домогосподарств серед молоді та молодих дорослих;

- теоретичні положення щодо стилжиттєвого підходу до вивчення соціальної реальності;

дістали подальшого розвитку:

- ідеї концепції індивідуалізації за умов суспільства ризику та плінної сучасності: індивідуалізація за сучасних умов призводить до такого різноманіття вибору життєвих шляхів та стилів життя, що одним з виборів, який здається найбільш раціональним, стає *не-вибір* відповідно до концепції Є. Іллуза, але цей не-вибір може призводити не тільки до свідомого не створення романтичних стосунків, але й до формування стилю життя «соло»;

- дослідження стигматизації одинаків Б. ДеПауло, а саме досліджено стигматизацію та дискримінацію носіїв стилю життя «соло» в українському просторі, що надає можливості для порівняння та подальшого дослідження стигми в залежності від соціокультурних контекстів;

- прогнозування викликів для соціальної політики через потенційне зростання кількості людей літнього віку, які проживають наодинці, а саме: нестача соціальних працівників та нестача стратегії та плану дій щодо задоволення потреб та підтримки зазначеної категорії населення.

Ключові слова: стиль життя, життя «соло», життєві стратегії, індивідуалізація, партнерство, самотність, гендер, цінності, епідемія, простір, міграція, соціальне благополуччя, полікультурне суспільство, Україна, мотивація на успіх

ABSTRACT

Yashkina D. D. «Solo-Living» Lifestyle in the Conditions of (Post)Modernity. Qualification scholarly paper: a manuscript.

Thesis submitted for obtaining the Doctor of Philosophy degree in Sociology, Speciality 054 - Sociology - V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, 2023.

The thesis is devoted to a comprehensive study of the «solo-living» lifestyle, which is gaining popularity in many developed countries. In particular, the work is devoted to the study of the genesis of this lifestyle, socio-cultural and regional features of its implementation, as well as the «solo-living» lifestyle in Ukrainian society. The relevance of this topic stems from the fact that the number of individuals who choose to live alone has begun to grow rapidly over the past 20 years. It is a signal of social transformations and changes, but this phenomenon remains poorly studied in ukrainian sociology. This paper focuses not on older people who live alone due to the loss of a partner (this is the category that most studies focus on), but on younger age groups for whom living alone is a chosen lifestyle.

The problem is that, on the one hand, despite the existence of separate works on «Living alone» in different areas of research, they do not conceptualize this phenomenon and do not consider it as a separate lifestyle. There are no studies of this phenomenon in Ukrainian sociological science, but this does not mean that there are no people living this lifestyle in Ukraine. The growing popularity of the «solo-living» lifestyle can have certain consequences in various spheres of life (from the demographic situation to the labor market), on the one hand. On the other hand, due to the fact that in the public perception they are often opposed to the established ideas of the family, the representatives of the «solo-living» lifestyle may be stigmatized and, in some cases, discriminated.

This paper analyzes and organizes the theoretical and methodological works on the theory of individualization. It is the processes of individualization that are becoming key to the emergence of a new lifestyle - the «solo-living» lifestyle. In the first section, the modern theory of individualization and its connection with the

formation of new lifestyles are considered. Accordingly, the lifestyle approach to the study of social reality is considered, which served as the basis for the study of «solo-living» as a lifestyle. The factors of formation of the «solo-living» lifestyle are investigated: digital technologies, changing ideas about the family, market economy and capitalist way of life, reduced opportunities for privacy, increasing role of gig-economy, migration, disasters. In order to avoid terminological confusion, the first section also analyzes and structures related terms used in the social sciences to refer to certain elements of the «solo-living» lifestyle or phenomena that are associated with the «solo-living» lifestyle but may not actually be inherent in its carriers (social isolation, loneliness). Thus, after analyzing, organizing, and delimiting, the conceptualization and definition of the «solo-living» lifestyle was carried out.

The second chapter of the thesis is devoted to the socio-cultural context of the «solo-living» lifestyle. Based on the World values map and Ronald Inglehart`s theory of postmaterialism, the author examines the correspondence between the spread of one-person households (as the basic characteristic of the «solo-living» lifestyle) and the value orientations inherent in different countries. After that, the section reviews the literature, which allowed us to identify areas of research and methodologies for studying solo living. Since researchers in different countries and regions consider this practice of living alone in different terms and emphasize different features of such living, the cases of countries and regions where «solo-living» is considered to be the most widespread are considered: European countries and three Asian countries. The «solo-living» lifestyle differs both in the history of the country and/or region and in the ways it is realized (for example, the formation of romantic relationships is more radically rejected in the Republic of Korea (South Korea) than in European countries).

However, the economic factor is basic and influences the choice of living without a family in different socio-cultural environments - from the economic ability to live solo to the economic inability to support a family. The analysis demonstrates examples of how the «solo-living» lifestyle is formed depending on various factors

of formation, for example, wars and unsuccessful social policies of states is considered.

Based on the results obtained in the previous chapters, the third chapter is a study of the «solo-living» lifestyle in Ukraine. A preliminary analysis of the national literature has shown that «solo-living» appears as a subject of research mainly in psychology, while sociological science has no data on this category of the population. Therefore, the first stage of the study of this lifestyle was a pilot survey that examined general public perceptions of the «solo-living» lifestyle and public attitudes toward its adopters. The next step was to conduct a qualitative study of the «solo-living» lifestyle adopters themselves using the semi-structured interview method. The purpose of this stage was to determine the characteristics and peculiarities of the «solo-living» lifestyle in modern Ukraine, including the period during the full-scale invasion of the Russian Federation. The study separately examined the carriers of the «solo-living» lifestyle who were forced to leave Ukraine.

The scientific novelty of the results obtained is that the thesis is the first scientific work in the national sociological science that provides a theoretical generalization of approaches to the study of solo living and solves an important scientific task - the study of the solo-lifestyle in Ukraine. The novelty of the scientific results is specified in the following provisions:

for the first time

- the concept of «solo-living» is comprehensively analyzed: the use of the concept by various social and humanitarian disciplines (psychology, law, demography, statistics, economics) is analyzed. The author distinguishes between such related concepts as loneliness, isolation, single households, and loners;
- based on the results of this analysis, knowledge about «solo-living» was structured, systematized and schematized for the first time and «solo-living» was defined as a lifestyle;
- based on the systematized knowledge about the «solo-living» lifestyle and the studied theoretical developments of the theory of individualization and the lifestyle

approach to the study of social reality, the «solo-living» lifestyle was conceptualized and operationalized for the first time, which made it possible to identify for the first time the attitude towards this lifestyle and the perception of Ukrainian society about the solo lifestyle; to outline the prevalence of the «solo-living» lifestyle in Ukrainian society; to study the features of the solo lifestyle in Ukraine.

improved:

- sociological understanding of the current social trend of postponing family formation by young people and increasing the number of single households among young people and young adults;
- theoretical provisions on the lifestyle approach to the study of social reality;

were further developed:

- ideas of the concept of individualization in a risk society and fluid modernity: individualization in modern conditions leads to such a variety of choices of life paths and lifestyles that one of the choices that seems to be the most rational is non-choice according to the concept of E. Illuz, but this non-choice can lead not only to the conscious non-establishment of romantic relationships, but also to the formation of a «solo-living» lifestyle;
- study of the stigmatization of singles by B. DePaulo, namely, the stigmatization and discrimination of the carriers of the «solo-living» lifestyle in the Ukrainian space, which provides opportunities for comparison and further study of stigma depending on socio-cultural contexts;
- predicting challenges for social policy due to the potential increase in the number of elderly people living alone: the lack of social workers and the lack of a strategy and action plan to meet the needs and support of this population category.

Keywords: lifestyle, solo-living, life strategies, individualization, partnership, loneliness, gender, values, epidemic, space, migration, social well-being, multicultural society, Ukraine, motivation for success